

Högskolan
Kristianstad

Högskolan Kristianstad

291 88 Kristianstad

044-250 30 00

www.hkr.se

Självständigt arbete, Grundlärarprogrammet med inriktning mot arbete i
fritidshem, 15 hp

VT24

Fakulteten för lärarutbildningar

**”Men som fritidslärare så kan
jag ändå tycka att det handlar
rätt mycket om att ha
människokunskap”**

**-Rektorers uppfattningar av fritidslärares
yrkesroll**

**Linda Friberg
Ditte Karlsson**

Författare

Linda Friberg och Ditte Karlsson

Titel

”Men som fritidslärare så kan jag ändå tycka att det handlar rätt mycket om att ha människokunskap”: Rektorerers uppfattningar av fritidslärares yrkesroll

Engelsk titel

“But as an after-school teacher, I can still think that it is quite a lot about having knowledge of people”: Principals’ perception of afterschool teachers’ professional role

Handledare

Kristina Westlund

Bedömande lärare

Sara Lenninger

Examinator

Sara Lenninger

Sammanfattning

Studien tar sin utgångspunkt i tidigare forskning som visar på svårigheterna i att bibehålla fritidslärare på just fritidshemmet. En stor andel fritidslärare väljer under sina första år som verksamma i fritidshemmet att antingen gå över i den obligatoriska skolan för att undervisa, eller att lämna hela skolan som institution. Då det råder brist på fritidslärare borde det vara angeläget att de som utbildar sig till just lärare fritidshem fortsätter att arbeta i fritidshemmet.

Med studien ämnar vi få en ökad kunskap kring rektorers uppfattningar av fritidslärares yrkesroll. I förlängningen kan det leda till en ökad förståelse och reflektion kring yrkesrollen.

Metoden bestod av semistrukturerade intervjuer med rektorer från skilda fritidshem i södra Sverige. Det transkriberade materialet bearbetades och analyserades utifrån en fenomenografisk forskningsansats där skilda uppfattningar av fritidslärares yrkesroll uppmärksammades.

Utifrån det analyserade materialet kunde fem kategorier urskiljas där fritidslärares yrkesroll beskrevs; som värd att satsa på, som krävande, som anpassningsbar, som självförringande samt som en trygg vuxen. Resultaten pekar på att det finns en mångfald av uppfattningar om vad fritidslärares arbetsuppgifter innehåller och att dessa sammantaget skapar svårigheter både för fritidsläraren och rektorn.

Ämnesord

Fritidslärare, Rektors uppfattning, Fenomenografi, Yrkesroll

Innehållsförteckning

Innehållsförteckning	4
1. Inledning	6
1.1 Syfte och frågeställning.....	8
1.2 Begreppet rektor – biträdande rektor	8
1.3 Begreppet fritidslärare.....	8
2. Forskningsöversikt.....	9
2.1 Rektors ledarskap	9
2.1.1 Rektorns ledarskap i relation till fritidshemmet	10
2.1.2 Rektorns ledarskap för samarbete mellan skola och fritidshem.....	10
2.2 Skola kontra fritids: en svår kombination	11
2.3 En ambivalent yrkesroll	12
2.3.1 Upplevda hinder för yrkesrollen.....	13
2.3.2 Fritidshem eller skola?	14
2.4 Sammanfattning	15
3. Teoretiskt perspektiv	16
3.1 Fenomenografi	16
3.2 Uppfattningar	17
4. Metod.....	18
4.1 Metod för insamling av data	18
4.2 Urval och beskrivning av informanter	19
4.3 Genomförandet av studien	19
4.4 Bearbetning och analys	20
4.5 Tillförlitlighet.....	24
4.6 Etiska överväganden	26

5. Resultat	27
5.1 Yrkesrollen som värd att satsa på.....	28
5.2 Yrkesrollen som krävande.....	30
5.3 Yrkesrollen som anpassningsbar.....	31
5.4 Yrkesrollen som självförringande	32
5.5 Yrkesrollen som trygg vuxen	33
5.6 Sammanfattande analys av resultat	34
6. Diskussion	35
6.1 Resultatdiskussion.....	35
6.2 Metoddiskussion	39
6.3 Avslutande diskussion.....	41
Referenslista.....	43
Bilaga 1 - Missivbrev.....	48
Bilaga 2 - Intervjuguide	50

1. Inledning

De flesta vet vad som förväntas av en lärare i grundskolan och vet att det finns olika krav på vad eleverna ska lära sig. Individer såväl inom som utanför skolans värld vet ungefär hur en skoldag förväntas se ut. Det är självklart för lärare, vårdnadshavare och chefer att läroplanen (Skolverket, 2022) följs, men trots att det, sedan 2016, har funnits en egen del för fritidshemmets verksamhet finns det rektorer som menar att de saknar den kunskap som krävs för att leda just fritidshemsverksamheten (Haglund & Glaés-Coutts, 2023). Rektorn ska i enlighet med skollagen vara den som leder och samordnar det pedagogiska arbetet (SFS 800:2010). I arbetsuppgiften ingår det också att verka för att utveckling sker. Samtidigt visar den statliga utredningen *Rektorn och styrkedjan: Betänkande av Utredningen om rektorernas arbetssituation inom skolväsendet* att det är 13% av rektorns totala arbetstid som läggs på det pedagogiska ledarskapet. Resterande arbetstid läggs bland annat på akut uppkomna samt administrativa frågor (SOU 2015:22). Med tanke på att skolan är en obligatorisk verksamhet medan fritidshemmet är frivillig, kan det antas att den största tiden av de 13% som rektorn ägnar sig åt det pedagogiska ledarskapet tillägnas skolans verksamhet.

Den äldsta utbildningen som kan ge behörighet att undervisa i fritidshem, fritidspedagoglinjen, startade 1977 och den senaste utbildningen, grundlärare med inriktning mot arbete i fritidshem, startade 2011, däremellan finns det ytterligare tre utbildningar (Skolverket 2023; Skolverket, u.å.). Mycket av innehållet från de äldre utbildningarna lever kvar i dagens utbildning, samtidigt som en del har förändrats. Till exempel delen i läroplanen som nämnts tidigare och det faktum att fritidslärarna numer även är behöriga i att undervisa i ett praktiskt eller estetiskt ämne. Lärares yrkesroll har en stark tradition medan fritidslärares yrkesroll har genomgått relativt stora förändringar över tid vilket kan vara en del av grunden till den osäkerhet som finns kring yrkesrollen.

Fritidslärare med dagens utbildning upplever själva att deras yrkesroll är dubbel och mer komplex än att vara lärare i skolan eller att vara fritidspedagog (Ackesjö et al., 2020). De upplever att de behöver försvara sitt yrke och vad de arbetar med

gentemot olika personer, till exempel kollegor, vårdnadshavare och chefer (Kjellsdotter & Erlandson, 2023). Ackesjö et al. (2016) har gjort en undersökning som visar att fritidslärare själva konstruerar sin yrkesroll och att det finns flera alternativa vägar att gå efter lärarexamen beroende på hur fritidsläraren själv ser på sitt yrke och hur hen vill arbeta. Fritidsläraren kan till exempel välja att fokusera på fritidshemmet och den mer socialpedagogiska inriktningen eller på det ämne hen har behörighet att undervisa i, alternativt en kombination av de båda. Det bidrar till att fritidsläraren får dubbla yrkesroller där hen å ena sidan kan arbeta i fritidshemmets friare kontext, å andra sidan kan arbeta som undervisande lärare i skolan med kunskapskrav och betygssättning.

Förutom att fritidsläraren själv kan ha en stor påverkan på vad hen får för yrkesroll, kan rollen också formas i relation till andra lärares och chefers förväntningar, till historiska strukturer inom skolan och till sociala hierarkier (Kjellsdotter & Erlandson, 2023). Givet är att det finns en viss frihet med att själv kunna skapa sin yrkesroll, samtidigt som denna frihet kan orsaka en känsla av att ständigt behöva stå upp för sitt yrke samt att hitta balansen mellan undervisning i socialpedagogiskt arbete och undervisning mot mål och resultatstyrt arbete (Kjellsdotter & Erlandson, 2023). Fritidslärare upplever att deras uppdrag tenderar att vara otydligt formulerat och att de saknar adekvat styrning och stöttning från rektorerna (Ludvigsson & Falkner, 2019). De hävdar att rektorer saknar kunskap om fritidshemmet och att de därför inte har rätt förutsättningar för att leda detsamma. Det kan vara en av anledningarna till att 40% av de utbildade fritidslärarna redan tre år efter sin examen valt att helt lämna fritidshemmet till förmån för skolan och ca 15 % väljer att lämna skolan som institution (Ackesjö, 2019). En orsak till att fritidslärare väljer att arbeta med något annat är att de upplever att de blir lågt prioriterade, inte får tillräckligt med planeringstid och känner sig ensamma i sin roll som fritidslärare (Ruin, 2023). Samtidigt känner rektorer sig osäkra både på vad fritidshemmets innehåll är samt vad fritidslärare ska arbeta med (Glaés-Coutts, 2023). Det finns således en problematik kring samsynen på fritidslärares yrkesroll. Yrkesrollen upplevs som otydlig och konstrueras från fall till fall, samtidigt som det verkar finnas en osäkerhet i lärares och rektors förväntningar på vad yrkesrollen faktiskt ska innebära.

1.1 Syfte och frågeställning

Syftet med studien är att skapa kunskap om rektorers uppfattningar av fritidslärares yrkesroll. I ett vidare syfte kan studien bidra till skolverksammas förståelse för och reflektion kring yrkesrollen för fritidslärare. Utifrån syftet är frågeställningen i föreliggande studie:

- Vilka uppfattningar ger rektorer uttryck för att de har av yrkesrollen för fritidslärare?

För att undersöka rektorers uppfattningar av fritidslärares yrkesroll har studien genomförts mot bakgrund av en fenomenografisk ansats. För insamling av empiri har semistrukturerade intervjuer genomförts tillsammans med sex informanter. Intervjuerna har sedan analyserats för att finna kvalitativt skilda uppfattningar av yrkesrollen.

1.2 Begreppet rektor – biträdande rektor

Rektorn är skolans pedagogiska ledare och lärarnas chef, till skillnad från biträdande rektorer vars arbetsuppgifter och ansvar inte styrs av skollagen (SFS 2010:800) eller andra skolförordningar (Skolkollen, u.å.). I föreliggande studie intervjuades både biträdande rektorer och rektorer. Begreppet rektor används i studien för benämning av informanterna oavsett uppdrag. Detta val baserades på att det ofta är biträdande rektor som i praktiken ansvarar för ledningen av fritidshemmet.

1.3 Begreppet fritidslärare

Yrkesgruppen *fritidslärare* representeras av personer som kan ha olika utbildningar i sin examen (Skolverket, 2023), därför åsyftas i denna studie alla som är legitimerade och behöriga i att undervisa på fritidshemmet

2. Forskningsöversikt

I forskningsöversikten beskrivs rektorns uppdrag och syn på fritidslärares yrkesroll. Därefter skildras hur fritidslärares syn på yrkesrollen varierar. Rektorerens uppfattning av fritidslärares yrkesroll är ett forskningsområde som inte har undersökts i större utsträckning, samtidigt som utbildningen till fritidslärare har genomgått ett flertal förändringar efter det första fritidspedagog-programmet. För att studiens resultat ska vara aktuellt och framåtsyftande för fritidslärares yrkesroll, är forskningen som studerats centrerad från 2010 och framåt.

2.1 Rektors ledarskap

Aktionsforskning som gjorts tillsammans med 20 rektorer under en period om ett och ett halvt år visar att rektorns uppdrag är beroende av kontext och situation (Forssten Seiser, 2017). Deltagarna i Forssten Seisers (2017) studie menar att det pedagogiska ledarskapet till stora delar handlar om att stödja elevernas lärande och utveckling genom lärarna, men att det krävs ett gemensamt ansvar för att lyckas med det. Eftersom det ska ske ett lärande och utveckling på fritidshemmet behöver det gemensamma ansvaret finnas även där. Rektorererna i Forssten Seisers (2017) studie hävdar å ena sidan att friheten i att själva planera och strukturera sin arbetstid är främjande. Å andra sidan hävdar rektorererna att den vida omfattningen av uppdraget är begränsande samt att rektorerernas uppdrag är otydligt och svårfångat. Rektorererna upplever också att omgivningens förväntningar påverkar rektorerens yrkesutövande, till exempel förväntningar från Skolinspektionen, Skolverket och politiker i kommunen. På samma sätt anser rektorererna att lärare har ologiska och orimliga förväntningar på rektorerernas handlingsutrymme. Det kan påverka hur rektorererna agerar i sitt ledarskap. Den höga personalomsättningen som kan förekomma på skolor är också en faktor som försvårar ledarskapet för rektorererna (Forssten Seiser, 2017).

2.1.1 Rektorns ledarskap i relation till fritidshemmet

När det gäller ledarskapet för fritidshemmets verksamhet verkar det ha blivit åsidosatt av flera olika anledningar. Till exempel upplever rektorer att fritidshemmet har varit lågt prioriterat av politiker och att rektorer därför har givits bristande förutsättningar och kapacitet för att attrahera personal till fritidshemmet. Det har i sin tur skapat uppfattningen hos rektorerna att fritidshemmet är mindre attraktivt att arbeta inom (Andersson, 2023; Haglund & Glaés-Coutts, 2023). Genom en webbenkät som besvarades av 51 rektorer framkom det att rektorer anser sig ha goda kunskaper om fritidshemmets verksamhet, samtidigt som forskarna kom fram till att rektorerna behöver fördjupa sina kunskaper om fritidshemmets innehåll för att kunna leda och organisera verksamheten på ett bra sätt. Därtill lyfter forskarna att inte ens politiker, forskare och fritidslärare har kunnat komma fram till exakt vad fritidshemmets undervisning och lärande innebär, vilket givetvis försvårar ledarskapet för rektorerna (Boström et al., 2023). Rektorer framhäver också själva att de är medvetna om att deras kunskaper om fritidshemmet behöver utvidgas samt att de i sin roll som rektor behöver vara mer involverade i den dagliga verksamheten med planering och uppföljning (Glaés-Coutts, 2023; Haglund & Glaés-Coutts, 2023).

Det faktum att det råder stor brist på utbildade fritidslärare var också något som begränsade rektorernas möjlighet att följa upp de politiska krav som finns. Genom kvalitativa undersökningar i form av intervjuer, fallstudier och reflektioner från rektorer har det visat sig att rektorerna löser bristen på fritidslärare på olika sätt. De arbetar med den personal de har genom att till exempel låta utbildade fritidslärare lära de utbildade, genom samarbete mellan olika fritidshem i kommunen, ha undervisning om läroplanen eller skicka duktiga medarbetare från fritidshemmet på lärarutbildning (Andersson, 2023; Haglund & Glaés-Coutts, 2023).

2.1.2 Rektorns ledarskap för samarbete mellan skola och fritidshem

Skolor som är framgångsrika har ett väl fungerande samarbete mellan skola och fritidshem, då samtliga lärare har en samsyn kring elevers kunskap och lärande

(Ludvigsson & Falkner, 2019). Lärarna som medverkar i Ludvigsson och Falkners (2019) fokusgruppsamtal menar att det är rektors ansvar att leda lärargrupperna till ett gott samtalsklimat med meningsfulla samtal. Samtidigt är den största ledarskapsutmaningen enligt rektorerna i Haglund & Glaés-Coutts (2023) undersökning att leda samarbetet mellan skola och fritids. Detta på grund av att fritidslärarna upplever underlägsenhet gentemot lärarna i skolan och därmed blir det kompletterande och samverkande uppdraget svårt att genomföra. I denna fråga anser sig rektorerna sakna de verktyg och kunskaper som krävs för att utveckla samarbetet. Collberg et al. (2024) har studerat rektorers syn på nyexaminerade lärare. De kom fram till att rektorerna anser att dessa lärare saknar många kompetenser som endast kan läras genom reell erfarenhet. Bland annat fann de att lärarna hade svårt att hantera kritik från kollegor vilket kan förhindra lärorika samarbeten och professionsutveckling. Förmågan att samarbeta bör både rektor, nyexaminerade och erfarna lärare ansvara för tillsammans. Enligt studiens resultat verkar det som att de nyexaminerade lärarna behöver inse nyttan de har av att samarbeta med de mer erfarna lärarna. Collberg et al. (2024) kom också fram till att de nya lärarna befinner sig i ett mellanting av att vara student och erfaren lärare och att det borde ses som en egen fas i utvecklingen mot att bli ”färdig” lärare. Vidare menar Collberg et al. (2024) att nyexaminerade lärare fortfarande är under utbildning och samtidigt kan bidra med utvecklingen på skolan då de har färsk kunskaper och forskning med sig från lärarutbildningen. Då det råder brist på utbildade fritidslärare finns det en risk att nyutexaminerade fritidslärare anställs som ensam utbildad fritidslärare på skolans fritidshem. Det kan innebära att det lärorika samarbetet och erfarenhetsutbytet mellan erfarna fritidslärare och nyutexaminerade fritidslärare uteblir.

2.2 Skola kontra fritids: en svår kombination

I en studie som Andersson (2014) genomförde något år efter starten av den senaste utbildningen till grundlärare med inriktning mot arbete i fritidshem framkom det en oro kring att fritidshemspedagogiken och dess potential minskar i fritidshemmen. De 23 fritidspedagoger som deltog i intervjuerna framförde att deras yrkesroll i vissa avseenden hade stärkts, medan den i andra avseenden hade

underminerats. Enligt Andersson (2014) sker dessa förändringar av yrkesrollen i relation till den lokala styrningen på skolan samt är beroende av fritidspedagogernas förmåga att förmedla värdet av och argumentera för fritidshemspedagogiken. En longitudinell enkätstudie från 2016 påvisar en kluven professionsidentitet hos fritidslärarna. Studien påbörjades medan fritidslärarna fortfarande studerade på högskola vårterminen 2014 och följdes upp när fritidslärarna hade arbetat i sex månader (Ackesjö et al., 2016). I den uppföljande enkäten såg sig en del fritidslärare som den traditionella fritidspedagogen och menade att det inte går att kombinera yrkesrollen med att undervisa i ämnet de läst. Författarna beskriver att fritidslärarna ser yrkesrollen som ett vägval där de ibland väljer att inte ta ut sin lärarlegitimation, dels för att stärka och påvisa sin identitet som tillhörande fritidshemmet och inte den obligatoriska skolan, dels för att skydda och höja statusen för fritidshemmet (Ackesjö et al., 2016).

2.3 En ambivalent yrkesroll

Det forskningsprojekt (Ackesjö et al., 2016) som pågått sedan 2014 följdes sedan upp med ytterligare en enkät när respondenterna hade varit verksamma fritidslärare i fem år. Den sista enkäten visade en tydlig kluvenhet i yrkesrollen för fritidslärarna. De positiva upplevelsorna med yrkesrollen var att den underlättar för fritidslärarna att befinna sig och pendla över gränserna mellan den obligatoriska skolan och fritidsverksamheten. Fritidslärarna upplever att de kan fungera som en länk mellan lärarna i den obligatoriska skolan och fritidspedagogerna där de blir starkare tillsammans om de tar vara på varandras kompetenser. Det som framhålls som problematiskt är samtidigt just att stå mitt emellan det socialt orienterade fritidshemmet och den kunskapseffektiva skolan. Fritidslärarna upplever sig vara spelpjäser på skolans schackbräde där de inte tillhör någon av grupperna och det blir därför en krock mellan lärarutbildningens intentioner och den verklighet de möter i arbetslivet (Ackesjö, 2019).

I en studie som genomförts med hjälp av fokusgruppsamtal ansåg även dessa fritidslärare, som var åtta till antalet, att deras uppdrag var otydligt (Ludvigsson & Falkner, 2019). Samtidigt framstod fritidslärarnas yrkesidentitet som relativt

tydlig för dem själva. Fritidslärarna såg sig själva som professionella lärare, som flexibla lagspelare och som personer som skapar trygghet för eleverna.

Fritidslärarna ansåg att detta utförs genom ett tydligt ledarskap där det är viktigt att skapa relationer till elever och vårdnadshavare. Fritidslärarna själva visste också vad de kunde bidra med i fritidshemmet och i samverkan med den obligatoriska skolan men menade att det fanns begränsningar som hindrade dem från att arbeta med detta.

2.3.1 Upplevda hinder för yrkesrollen

Ludvigsson och Falkner (2019) framhäver att rektorns ledarskap är avgörande för att fritidslärarnas kompetens ska kunna bidra till elevers lärande och utveckling, samtidigt som fritidslärarna själva hävdar att rektorer brister i sina kunskaper kring fritidshemmet och därmed även i sitt ledarskap av fritidshemsverksamheten.

Fritidslärarna i Ludvigsson och Falkners (2019) studie upplevde att det fanns en maktobalans mellan olika lärarkategorier. Det upplevdes även i Kjellsdotter och Erlandsons (2023) intervjustudie som genomfördes med sex individuella intervjuer med fritidslärare. Fritidslärarna menade att deras yrkesroll var avhängig vilken lärare i den obligatoriska skolan de arbetade med. De upplevde att lärarna i den obligatoriska skolan antingen valde att reproducera gamla synsätt på fritidslärarens yrkesroll eller hade en vilja till att förändra sin syn. Forskarna menar att det finns normer och begränsningar inbäddade i den sociala strukturen som kan bidra till hierarkier mellan lärargrupperna. Forskarna påtalar att rektorn har en avgörande roll för hur kulturen på skolan formas, men att det också är något som behöver belysas för politiker och skolledare för att en förändring av fritidslärarnas dagliga arbete ska kunna ske (Kjellsdotter & Erlandson, 2023). Liksom fritidslärare i tidigare nämnda studier upplevde också fritidslärarna i denna studie en ambivalens inför det dubbla uppdraget, dock med en förskjutning av innebörden av ambivalensen. Fritidslärarna värnade om det traditionella fritidshemmet, men framhävde samtidigt att de gjort ett aktivt val att utbilda sig till lärare i ett ämne de kunde undervisa i. Fritidslärarna såg också större möjligheter till att utveckla sin yrkeskarriär mot att bli till exempel ämneslärare eller rektor (Kjellsdotter & Erlandson, 2023). Ackesjö (2019) ser dessa tendenser

hos fritidslärarna som ett hot mot att fritidshemmet och fritidspedagogiken dräneras på kvalitet och utbildad personal. Vidare menar Ackesjö (2019) att fritidslärarnas utbildning, som den ser ut idag, gör fritidslärarna till en tillgång för skolorna genom att de kan undervisa i ett ämne, men att den samtidigt skapar ett hinder för fritidshemmet. Som arbetande fritidslärare krävs balans i yrkesutövandet för att inte det ena eller det andra uppdraget ska ta över (Ackesjö, 2019).

Perselli och Hörnell (2019) presenterar en kvalitativ studie baserad på webenkäter besvarad av ca 4000 fritidspedagoger. Syftet var att få fram fritidspedagogens egen förståelse av att komplettera den obligatoriska skolan och således ett förtydligande kring den egna yrkesrollen. Analysen av enkäterna mynnade ut i fyra kategorier som visar på hur många tolkningsmöjligheter det finns kring fritidspedagogernas uppdrag. Kategorierna som framträdde var Att samverka, Att arbeta i klass, Att praktiskt tillämpa samt Att erbjuda det som skolan saknar. Att samverka och komplettera skolan ansågs fungera förhållandevis bra. Faktorer som ansågs försvåra uppdraget var bristande tid för planering samt upplevelse av att både rektor och lärare i den obligatoriska skolan saknar intresse för fritidsverksamheten och dess pedagogiska uppdrag vilket visar sig i ett ”vi” och ett ”dem” tänk. Att fritidspedagogen får en ämnesbehörighet verkar det finnas delade uppfattningar om, där en del menar att ämneskompetensen ger dem ett visst handlingsutrymme i skolan, medan andra anser att de utarmar kompetensen i fritidshemmet till förmån för just skolan.

2.3.2 Fritidshem eller skola?

I en etnografiskt inspirerad studie som publicerats 2024 har undervisning i fritidshem studerats på tre skilda fritidshem (Memišević, 2024). I resultatet för studien framkom det att personalen har en vilja till att bedriva målstyrd, systematisk undervisning med hjälp av planeringar baserade på läroplanens mål och elevernas intressen. Det framstod dock en bild av att det var svårt att bedriva målstyrd undervisning som faktiskt intresserade eleverna samt att det var svårt att hitta tid och plats för detta. Memišević (2024) kunde också se att personalen på fritidshemmen var måna om att bedriva sin planerade undervisning till varje pris

trots att den faktiskt inkräktade på elevernas intressen och behov. Studien kom fram till att fritidshemmet blir alltmer likt den obligatoriska skolan med fokus på utbildning och lärande i ämneskunskaper där gränserna mellan skola och fritids samt mellan lek och lärande sakta suddas ut. Liknande tendenser återfinns även i de danska och norska fritidshemmen. I en undersökning som analyserar de olika ländernas styrdokument framträder det hur fritidshemmet i alla tre länderna, som ursprungligen hade samma innehåll med fokus på lek, omsorg och rekreation, numer ska stödja och främja målen i den obligatoriska skolan, på det traditionella innehållets bekostnad (Falkner et al., 2023).

2.4 Sammanfattning

Det finns alltså en variation i fritidslärarnas syn på yrkesrollen. Den varierar mellan att ha ett starkt motstånd mot att bli för likt skolans verksamhet till att uppleva en ambivalens i rollen där lärarna inte känner tillhörighet till vare sig fritidspedagoger eller lärare i den obligatoriska skolan samtidigt som fritidshemmets traditionella innehåll värderats högt. Senare har synen förändrats mer till att se fördelarna med sin examen och de karriärmöjligheter som följer med denna, vilket har resulterat i att det traditionella fritidshemmet kanske är på väg att glömmas bort. Något som genomsyrar forskningsresultaten ur fritidslärarnas perspektiv är betoningen av ledningens betydelse för fritidslärarnas uppdrag, status och innehåll. Ur rektorernas perspektiv verkar det finnas två synsätt där en del hävdar att de har goda kunskaper kring fritidsverksamheten medan en del anser sig sakna tillräckligt med kunskaper. Den nuvarande yrkesrollen för fritidslärare har funnits sedan 2014 vilket innebär att den är relativt ny och fortfarande under konstruktion. Samtidigt är forskning ur rektorns perspektiv begränsad, därför valde vi att undersöka just rektorers uppfattning av yrkesrollen.

3. Teoretiskt perspektiv

I avsnittet nedan kommer vi redogöra för fenomenografins grundtanke och hur den kommer verka för oss. Den teoretiska ansatsen är av kvalitativ art vilket är betydande då studien intresserar sig för att tolka och förstå erfarenheternas variationer. Fenomenografen menar att ett fenomen kan uppfattas och ha olika innebörd för olika människor (Uljens, 1989). *Variationen* av dessa uppfattningar är centralt inom fenomenografi. En fenomenografisk ansats är således relevant för denna studie då vi avser att undersöka och skapa kunskap om de variationer av uppfattningar av fenomenet *fritidslärares yrkesroll* som finns hos rektorer. Fritidslärares yrkesroll kan ses som ett fenomen då den uppfattas och förstås olika av olika människor. Vidare kan en fenomenografisk ansats vara betydande i ett större perspektiv då alternativa uppfattningar presenteras, vilket kan fungera som ett underlag för både reflektion och diskussion. Studier av fenomenografisk art är inte bundna av mängden empiri som samlas in, utan bygger snarare på forskarens behandling av materialet (Larsson, 1986).

3.1 Fenomenografi

Den fenomenografiska forskningens syfte är att försöka förstå hur människor uppfattar fenomen, vilken innebörd fenomenet har och hur det framstår för dem (Larsson, 1986). Ett fenomen inom fenomenografen är en aspekt av något i omvärlden som människor har olika uppfattningar av. För att kunna arbeta med en fenomenografisk ansats behöver vi till en början själva ha uppfattat ett fenomen i världen som vi blir nyfikna på och vill ha andras uppfattningar av (Uljens, 1989). Fenomenet för vår studie är *fritidslärares yrkesroll* och hur den konstrueras utifrån rådande uppfattningar.

Att människor är olika innebär att de har varierade sätt att uppfatta, tolka, beskriva samt hantera sin omvärld på. Variationerna kan bero på tidigare erfarenheter men också vilken relation hen har till nämnda fenomen (Uljens, 1989). Variationen i sätt att uppfatta företeelser och främst de *olikheter* som går att finna är det som forskaren fokuserar på (Larsson, 1986 s. 21-22; Marton & Booth, 2000). Eventuella likheter i sätt att uppfatta ett fenomen är alltså inte av intresse. Det kan

snarare vara ett problem när uppfattningarna till ytan låter olika men egentligen är likartade och därför inte är kvalitativt skilda (Dahlgren & Johansson, 2019).

Inom fenomenografin talas det om ett första och ett andra ordningens perspektiv. Ett första ordningens perspektiv innebär att vi uttalar oss om konkreta fakta i världen, hur den faktiskt ter sig för observatören. Undersökningar ur detta perspektiv görs oftast inom till exempel naturvetenskap och medicinsk vetenskap där det är möjligt att, på ett objektivt sätt, observera utifrån för att uttala sig om hur något är (Kroksmark, 2007). Ur ett andra ordningens perspektiv, det fenomenografin vill observera, är de bakomliggande orsakerna till påståendena i fokus (Marton & Booth, 2000; Larsson, 1986). Människan är således oundgänglig i studien då det är hennes uppfattningar som utgör empirin. Det handlar både om *vad* det är vi uppfattar och *hur* detta avgränsas (Larsson, 1986). Fokus ligger på människans uppfattningar *av* ett fenomen, inte hennes åsikter om det (Uljens, 1989). För att kunna urskilja uppfattningar av ett fenomen behöver forskaren försöka ”läsa mellan raderna” i människors uttalanden. Läser forskaren inte ”mellan raderna” finns det en risk att det blir en analys av människans uttalande och inte hans uppfattning av fenomenet.

Mot bakgrund av det fenomenografiska perspektivet är det rektorers kvalitativt skilda sätt att uppfatta fritidslärares yrkesroll som är av intresse. Det finns en sannolikhet att de har olika uppfattningar beroende på vilken erfarenhet och kunskap de har kring yrkesrollen (fenomenet).

3.2 Uppfattningar

Då studien har en fenomenografisk ansats är begreppet *uppfattningar* centralt och det skiljer sig här från det vardagliga användandet av ordet. En uppfattning inom fenomenografins forskningsfält innebär ett sätt att förstå eller erfara något i omvärlden (Dahlgren & Johansson, 2019). En människas uppfattningar kan många gånger vara oreflekterade och underförstådda, kan vara svåra att sätta ord på och är de vi bygger våra kunskaper och resonemang av (Marton & Svensson, 1978). Uppfattningen inom fenomenografin bygger inte på en åsikt utan är snarare

grunden till åsikten (Larsson, 1989). De uppfattningar som urskiljs i studien bildar fenomenets utfallsrum (Dahlgren & Johansson, 2019).

4. Metod

Följande kapitel redogör inledningsvis för metoden semistrukturerad intervju som använts för insamling av empiri till undersökningen av rektorers uppfattning av fritidslärares yrkesroll. Därefter kommer en beskrivning av urval och genomförande av studien samt en beskrivning av bearbetning och analys av materialet i relation till fenomenografisk forskningsmetod. Avslutningsvis redogörs för vilka etiska ställningstaganden vi gjort.

4.1 Metod för insamling av data

Syftet med denna studie är att undersöka vilka uppfattningar rektorer har av yrkesrollen för fritidslärare och är således en studie som lämpar sig för en kvalitativ metod. Kvalitativa metoder undersöker hur människor tolkar sin omvärld och kan genomföras på ett flertal olika sätt (Bryman, 2018). Intervjuer är den metod som är vanligast i kvalitativ forskning och är också en metod som ger innehållsrik empiri när studien involverar subtila och komplexa fenomen, som till exempel uppfattningar. Semistrukturerad intervju är en undergrupp inom kvalitativa intervjuer som innebär att intervjuprocessen är flexibel (Bryman, 2018; Denscombe, 2018). Flexibiliteten i semistrukturerade intervjuer innebär bland annat att följdfrågor på intervjupersonens kan ställas för att få ett förtydligande eller djupare resonemang (Denscombe, 2018; Eriksson-Zetterqvist & Ahrne, 2023), vilket var en metod som användes. Semistrukturerade intervjuer är en metod som lämpar sig för fenomenografisk forskning då den främjar svar om faktiska uppfattningar och upplevelser (Larsson, 1986). Det var således den metod som valdes för insamling av empiri.

4.2 Urval och beskrivning av informanter

Urvalet av informanter till studien var målstyrt, vilket innebär att de informanter som tillfrågades var strategiskt valda utifrån att de var relevanta för forskningsfrågan (Bryman, 2018). Då en variation av uppfattningar var önskvärda mejlades 120 rektorer i södra Sverige med förfrågan om deltagande. Mejlet innehöll missivbrev (bilaga 1) med information om författarna, studien, etiska förhållningssätt, deltagarnas rättigheter, kontaktuppgifter till författarna och handledare samt samtyckesblankett. De tillfrågade valdes utifrån att de arbetar på en grundskola som bedriver fritidshem. En del rektorer valde att vidarebefordra mejlet till biträdande rektor, vilka inkluderades i studien. Informanterna som valde att delta i studien var en rektor och fem biträdande rektorer, varav en man och fem kvinnor. Hädanefter i studien kommer de alla benämnas som rektorer. Rektorerna representerade fem kommunala skolor varav en anpassad grundskola, samt en friskola. Rektorerna hade en yrkesbakgrund som förskolelärare, fritidslärare, lärare årskurs 1-7 samt speciallärare och specialpedagog. Fem av de sex deltagande rektorerna hade gått rektorsprogrammet och samtliga hade arbetat mellan 5 och 15 år som verksam rektor eller biträdande rektor. Fritidshemmen hade 14 till 310 elever inskrivna och antalet utbildade fritidslärare varierade från noll upp till sex. Två informanter angav att de hade ”många” utbildade, men talade inte om antalet.

4.3 Genomförandet av studien

Som ett första steg kontaktade vi 120 rektorer i södra Sverige med förfrågan om att delta i vår studie. Mejlet innehöll missivbrev (bilaga 1) samt en samtyckesblankett. När svarstiden hade gått ut hade sex svar inkommit, från en rektor och fem biträdande rektorer. De sex informanterna bokades in för intervju under vecka sju och åtta, 2024. Fem av informanterna valde att intervjun skulle ske på deras arbetsplats, en önskade intervju via zoom. Via biblioteket på högskolan Kristianstad kunde en digital diktafon lånas vilket säkerställde att

ljudupptagning kunde ske utan uppkoppling till nätverk. Inspelning är, enligt Bryman (2018), nödvändigt vid kvalitativa intervjuer för att vi, i stället för att föra anteckningar, skulle kunna koncentrera oss på intervjupersonen och ställa uppföljande frågor. Inför varje intervju säkerställde vi att informanterna förstod att ljudupptagning skulle ske samt gav en kortfattad introduktion till syftet med studien. Samtyckesblanketten skrevs på av samtliga, förutom vid den digitala intervjun där samtycke gavs muntligt.

Inför intervjuerna skapades en intervjuguide med frågor (bilaga 2) som var ämnad som stöd för oss under intervjutillfällena. Inledningsvis var frågorna av sluten art där informanten fick berätta om exempelvis utbildningsbakgrund och antal år i yrket. Därefter innehöll den ett antal frågor av öppen karaktär som berörde fritidslärares yrkesroll på olika sätt. De öppna frågorna gav informanterna möjlighet att tolka och reflektera över fritidslärares yrkesroll och att ge de svar de ansåg vara viktiga. Intervjuguiden fungerade just som en guide för oss, något att falla tillbaka till under intervjun, men delades inte med informanterna. Frågorna ställdes inte alltid i den ordning de stod och andra frågor som uppkom i stunden framfördes också. Varaktigheten för intervjuerna varierade mellan 20-40 minuter. Transkriberingen av materialet därefter är såväl viktig och nödvändig som tidskrävande (Bryman, 2018; Denscombe, 2018), därför användes digital transkribering i programmet Word som stöd. Med hjälp av denna funktion transkriberades intervjuerna samma dag de ägt rum. Genom att lyssna på intervjuerna och samtidigt korrekturläsa texterna som skapats i Words transkriberingsprogram kunde felaktigheter upptäckas och åtgärdas.

4.4 Bearbetning och analys

Med en fenomenografisk forskningsmetod pågår analys av materialet redan under intervjun (Larsson, 1989). För att forskaren ska kunna upptäcka intervjupersonernas kvalitativt skilda sätt att uppfatta fenomenet behöver forskaren själv ha en uppfattning om vilka olika tolkningar som kan finnas. Samtidigt behöver forskaren inta en andra ordningens hållning gentemot

intervjupersonen, vilket innebär en öppenhet för intervjupersonens skilda sätt att uppfatta fenomenet, att inte döma uppfattningarna som ”fel” (Marton & Booth, 2000; Larsson, 1986). Därefter bearbetas och analyseras de transkriberade intervjuerna för att hitta skillnader i de olika utsagorna. Vid detta steg i analysen är det viktigt att leta efter distinkt skilda sätt att uppfatta fenomenet hos informanterna (Larsson, 1986; Patel & Davidsson, 2019). Det som sedan utkristalliserar som skilda sätt att uppfatta fenomenet grupperas till kategorier, så kallade *beskrivningskategorier*. Genom att utföra denna bearbetning grundligt, ett flertal gånger kommer alternativa aspekter uppenbaras vilket tillför material till beskrivningskategorierna. De olika beskrivningskategorierna, de olika sätten att uppfatta fenomenet, utgör sedan *fenomenets utfallsrum* (Marton & Booth, 2000).

Analysprocessen utfördes i 7 steg enligt Dahlgren och Johanssons (2019) beskrivning:

1. I det första steget av analysen bekantar sig forskaren med det transkriberade materialet.

Det gjorde vi genom att läsa materialet upprepade gånger samtidigt som vi antecknade viktiga insikter och tankar vid sidan av. Redan i detta steg kundeoreflekterade uppfattningar upptäckas då det transkriberade materialet framstod som taget ur sitt sammanhang och miljö. Intervjupersonernas och vår personliga påverkan suddades sakta ut.

2. Andra steget, som kallas för kondensation, innebär att forskaren försöker urskilja de uttalanden som är mest betydelsefulla och innehållsrika.

Vi arbetade mekaniskt med att läsa igenom det transkriberade materialet för att hitta kärnfulla uttalande. De meningar vi ansåg vara meningsfulla för vår studie samlades i ett dokument för att närmare kunna granskas. Ett antal passager kunde på detta vis uppmärksammas och undersökas. I detta steg gjordes även små notiser om vilken typ av uppfattning passagera rörde. Till exempel ”dubbelt uppdrag” eller ”trygg vuxen”.

3. I det tredje steget jämförs de utklippta passagerna för att hitta likheter och skillnader i materialet.

De passager som tidigare samlats i ett dokument började vi kategorisera för att se vilka uttalanden som berörde samma uppfattning. Till en början hade vi funnit 14 olika sätt att gruppera citaten, till exempel ekonomi, samverkan, gnäll, dubbelt uppdrag och förutsättningar. Arbetet med dessa grupperingar innebar att vi behövde vara uppmärksamma på uttalanden som på ytan kunde låta som skillnader, men där innebörden av det som sagts egentligen var densamma. Bland annat pratade en rektor om kulturen på skolan medan en annan pratade om fritidslärares kompetens. I själva verket gav de båda uttryck för vikten av samverkan mellan personalen. En del citat flyttades mellan olika grupper medan andra fanns kvar i samma grupp en längre tid för att sedan flyttas. Något citat fanns under en period kvar i två grupper innan vi slutgiltigt bestämde oss för var det passade. Till exempel när en rektor talade om förutsättningar för uppdraget och fritidslärares kompetens i samma mening. En del citat delades upp i två grupper då det visade sig att de innehöll två olika aspekter.

4. I steg fyra grupperas de skillnader och likheter som framkommit ur materialet. De passager som funnits kan samlas i olika högar och forskaren försöker sedan relatera dem till varandra.

Detta steg genomförde vi genom att skapa ett färre antal grupper som berörde samma aspekt av ett uttalande. Vi skapade ett dokument till varje grupp som nu var fyra till antalet. På så vis skapade vi digitala högar med passager. Dokumenten var fortfarande döpta efter de ursprungliga grupperna då de gav en fingervisning för oss om vad de handlade om.

5. I det femte steget ska likheterna i kategorierna vara i fokus och artikuleras. Här ska kärnan av likheter i de olika grupperna hittas samtidigt som arbetet pågår med att bestämma var gränserna för de olika uppfattningarna ska dras. En del grupper kan likna varandra tillräckligt mycket för att kunna klumpas ihop till en.

Steg fyra och fem behövs ibland upprepas flera gånger tills de olika kategorierna blir tydliga.

Genom att läsa och studera uppfattningarna i de olika kategorierna om och om igen kunde vi flytta uttalanden mellan kategorierna och se var de passade bäst in. En del uttalanden kunde också plockas bort helt medan andra kom till. Ibland blev vi påmind om uttalanden som först inte varit av vikt, men som visat sig innehålla en passande uppfattning och därför kunde placeras i en av kategorierna.

6. Steg sex innebär namngivning av kategorierna. Beteckningarna av kategorierna ska vara talande, illustrerande och korta i sin utformning för att fånga känslan av varje uppfattning av fenomenet.

Under processen hade vi haft flera arbetsnamn till våra grupper. I detta steg samlade vi dem för att med hjälp av synonymer hitta det ord som lämpade sig bäst för att beskriva kategorin. Namngivningen av en del av kategorierna kändes självklar medan en del övervägdes och förändrades ett flertal gånger innan det slutgiltiga namnet fastställdes. Det som var utmanande vid namngivningen var att finna namn på kategorierna som inte vilseledde eller gav en missuppfattning om innehållet för läsaren. En av de mer utmanande kategorierna att namne var "Yrkesrollen som självförringande". Svårigheten bestod i att finna en passande rubrik som var kort, koncist och sammanfattande på ett korrekt vis. Efter att ha prövat olika namngivningar fann vi "Yrkesrollen som självförringande" som bäst beskrivande.

7. I det sista steget, den kontrastiva fasen, jämförs alla passager med varandra för att se om de platsar i fler än en kategori. Detta för att göra varje kategori exklusiv, alltså uttömmande. De slutgiltiga kategorierna som framstår bildar studiens utfallsrum.

Namngivningen i det tidigare steget underlättade processen för att se hur varje uttalande passade in i sin kategori. Återigen lästes och analyserades citaten i de olika kategorierna för att säkerställa att kategorierna var tydligt avgränsade. För

att tydliggöra att kategorierna belyser fenomenet och inte människan bakom, valde vi att ha med *yrkesrollen* i namnen.

Rektoreernas utsagor analyserades alltså med hjälp av de sju stegen vilket resulterade i fem kategorier som beskriver rektorers uppfattning av fritidslärares yrkesroll. De fem kategorierna bildar studiens utfallsrum. Larsson (1986) menar att forskarna inte ska vara fördomsfria, utan snarare att det behövs en del förkunskaper och perspektiv på området som ska undersökas. Detta för att, genom de olika perspektiven, öka tolkningsmöjligheterna i analysen. Då vi nu nästan är klara med vår lärarutbildning samt båda har ett flertal år i yrket sedan tidigare anser vi oss ha goda kunskaper om yrket som därför också hjälpte oss i analysen.

4.5 Tillförlitlighet

För att bedöma studiens kvalitet använder vi begreppet tillförlitlighet vilket innehåller fyra kriterier. Dessa kriterier beskriver Bryman (2018) enligt följande:

- Trovärdighet som bygger på huruvida forskaren använt sig av lämplig metod för insamling av empirin.

Då studien är av kvalitativ art använde vi oss av semistrukturerade intervjuer som metod mot bakgrund av att semistrukturerade intervjuer skapar möjlighet till insamling av kvalitativ empiri. Eftersom forskningsfrågan var riktad mot rektorer var det också personer med denna befattning vi mejlade med förfrågan om deltagande i föreliggande studie. Datan som producerades och analyserades kan därför räknas som trovärdig.

- Överförbarhet som beskriver om resultaten kan tillämpas i andra kontexter.

Då det är en begränsad studie med sex informanter är resultatet unikt för dessa personer, därför kan resultatet inte antas vara överförbart till andra kontexter. Däremot har informanterna en variation av antal elever på sina fritidshem, antal år

i yrket samt utbildningsbakgrund, därför kan de trots allt kan antas spegla en del av den variation av uppfattningar som finns hos rektorer (Bryman, 2018).

- Pålitlighet som beskriver om liknande resultat hade kunnat uppnås vid ett annat tillfälle genom att upprepa undersökningen.

Föreliggande studies pålitlighet stärks genom att alla steg i processen är återgivna grundligt. Det gör att studien hade kunnat upprepas i sin helhet. Däremot hade en upprepad undersökning förmodligen gett ett annat resultat eftersom utsagor är beroende av oregelbundna faktorer i sin kontext. Även om undersökningen hade upprepats med samma informanter och samma forskare påverkar faktorer som till exempel miljö och dagsform hos personerna resultatet.

- Möjlighet att styrka och konfirmera som innebär en kontroll av att forskaren inte har låtit sina egna värderingar påverka resultaten på något sätt.

Mellanmänniska kontakter är svåra att hålla helt objektiva, men vi försökte till exempel att inte spegla informanternas svar överdrivet positivt eller negativt. Vi försökte förhålla oss neutralt till deras svar på våra frågor och samtidigt visa intresse och engagemang i deras svar. När materialet sedan transkriberades blev det lättare att förhålla sig neutralt eftersom personen bakom syntes allt mindre. Ju mer vi dekonstruerade, sorterade och kategoriserade materialet desto lättare blev det att se det med objektiva ögon eftersom citaten nu stod för sig själva, utan sin kontext. Till slut syntes nästan inte personerna bakom uttalandena alls vilket också gjorde det lättare att inte heller lägga våra egna värderingar i citaten. Eftersom detta är en fenomenografisk studie behövde vi förhålla oss neutralt under intervjuer och fram till analysen. Under analysen behövdes däremot vår förförståelse av fenomenet för att kunna tolka uttalandena utifrån olika perspektiv.

4.6 Etiska överväganden

Forskningsetiska principer har som syfte att vägleda forskaren i planeringen av sin studie. De fungerar också som normskapare i förhållandet mellan forskaren och intervjupersonen och ska ge ett underlag för forskarens förståelse för sitt ansvar i studien. I denna studie följs genomgående Vetenskapsrådets (2017) riktlinjer för god forskningssed. Dessa riktlinjer innebär bland annat att när en studie ska genomföras ska uppgiftslämnarna få information om studiens syfte och innehåll. Vid en studie som föreliggande undersökning avser ska denna information lämnas ut på förhand. Informationen ska innehålla namn på forskare och vilken institution de tillhör, studiens syfte samt en kort beskrivning av tillvägagångssätt (Vetenskapsrådet, 2017). Ovanstående information sändes ut i samband med förfrågan om studiedeltagande i ett missivbrev (bilaga 1). I samband med missivbrevet bifogades även en samtyckesblankett. Samtycke ska inhämtas för att säkerställa att uppgiftslämnaren är medveten om att hen själv bestämmer över sin medverkan. Det innebär också att medvetandegöra uppgiftslämnaren om att det står hen fritt att avböja sin medverkan när som helst under studiens gång (Vetenskapsrådet, 2017). Vi tog med en utskrift av samtyckesblanketten inför varje intervju som sedan signerades av intervjupersonen innan intervjun startade, undantaget den digitala intervjun där samtycke gavs muntligt.

Då intervjuerna genomfördes tillsammans med vuxna kunde vi anta att de var väl insatta i informationen de fått via missivbrev och samtyckesblankett (bilaga 1). Intervjuerna genomfördes enskilt vilket säkerställde att inga obehöriga kunde ta del av den information informanterna gav. Vid en intervju valde informanten att sitta i ett rum som andra delvis kunde passera genom. När så skedde valde vi att pausa intervjun för att personer som inte hade givit sitt samtycke skulle råka spelas in samt för att dessa personer inte skulle kunna ta del av informantens uttalanden. En annan intervju skedde digitalt. Vid denna intervju fick rektorn besök av flertalet människor som behövde hans uppmärksamhet. Det blev synligt då rektorns fokus försvann från skärmen och vändes mot den förmodade dörröppningen och hen pratade med någon annan. Vid dessa tillfällen avvaktade

vi och väntade in rektorn igen. Rektorns samtal med de besök hen fick under intervjun spelades inte in.

De medverkande säkerställdes också att deras identitet inte röjdes och att det, för utomstående, inte skulle gå att identifiera vem som ingått i undersökningen (Vetenskapsrådet, 2017). Avidentifiering gjordes genom att koda intervjupersonerna med andra namn än deras egna i det skrivna materialet och platser benämndes som ”södra Sverige”. Inspelningarna förvarades inlåsta där enbart forskarna hade tillgång till materialet fram tills studien blev godkänd då innehållet makulerades.

5. Resultat

Nedan följer en beskrivning av resultatet utifrån studiens frågeställning: Vilka uppfattningar uppger rektorer att de har av yrkesrollen för fritidslärare? I informanternas utsagor kunde vi finna fem kvalitativt skilda uppfattningar av fritidslärares yrkesroll vilka bildade följande beskrivningskategorier:

- Yrkesrollen som värd att satsa på
- Yrkesrollen som krävande
- Yrkesrollen som anpassningsbar
- Yrkesrollen som självförringande
- Yrkesrollen som trygg vuxen

Avslutningsvis sammanfattas kärnan av resultatet. Citat från intervjuerna är redigerade för att vara läsbara och begripliga i enlighet med språkrådets rekommendationer (Karlsson, 2022). Rektorer benämns i studien med könsneutrala alias.

5.1 Yrkesrollen som värd att satsa på

Kim värnade om fritidslärares yrkesroll och menade att det finns en risk att alla fritidslärare försvinner in i skolans verksamhet som undervisande lärare. Att de samtidigt ger upp sitt arbete på fritids. Därför var hans största motiv till att delta i studien att dela med sig av sina tankar och kunskaper om yrkesrollen. På så sätt kunde han bidra till utvecklingen av yrkesrollen genom att förmedla någonting och hjälpa till så att det "...förhoppningsvis blir bättre". Han syftade på att satsningar behövs göras på en nationell nivå för att stärka och lyfta statusen på fritidshemmet. Kim menar att det är obalans mellan de krav som finns utifrån rådande styrdokument och de förutsättningar som ges skolor att bedriva en fritidsverksamhet.

Det är så ont om fritidspedagoger och pengarna är så dåliga... Fritidshemmet är ju en förlustaffär i sig.

Alex, som var relativt ny på sin arbetsplats, menade att fritidshemmet på den skolan hade varit bortprioriterat av tidigare personer i ledningsposition. Alex ville därför börja med att involvera och lyfta fritidshemmet i alla delar av skolans verksamhet:

Nej, men jag tänker att det är... Att det är en viktig verksamhet och att den lätt blir en andra verksamhet av skolan ...och då jag tänker att det är viktigt att fritids får synas. I många delar av skolan. Som i årsplaneringen, jag satt och jobbade med det nu och då ser jag att då finns det för hela skolan, för lärarna, för EHT. Men fritids ligger i ett separat årshjul. Varför ligger fritids i ett separat årshjul?

Två av rektorerna hade valt att lyfta fritidshemmet genom att anställa förstelärare och teamledare i sina fritidshem. Försteläraren på den ena skolan hade en ledande position på deras fritids. Den personen hade som uppgift att hitta utvecklingsområden tillsammans med övrig personal och rektor och sedan driva detta arbete. Han var därav inte knuten till en specifik avdelning och arbetade inte på fritids alla dagar i veckan, utan gjorde insatser där det fanns behov. Effekten av försteläraren beskrevs som viktig och god. På det andra fritidshemmet arbetade teamledaren. Denna person fungerade som en länk mellan fritids och övrig verksamhet samt ledning. Han var med i ledningsmöten och beskrevs som en

viktig person och kugge i att förmedla olika frågor mellan verksamheterna. Informanterna gav uttryck för att kompetenserna fritidslärare besitter skiljer sig från övriga lärarkategorier och således kräver egna representanter för fritidshemmets utveckling:

Det är ju att vara ansvarig för den, att vara garanten för att faktiskt ha ett kvalitetsarbete, även för fritidshemmet. Vi behöver fortfarande ha ett varför vi gör saker, ett syfte och ett varför. (Charlie).

Rektorerna såg också vikten av att skapa förutsättningar för att fritidsläraren ska lyckas med sitt uppdrag, hur de olika professionerna kan komplettera varandra. Att kastas in i en undervisningsgrupp under dagtid när ingen förförståelse finns för vad som sker där handlar mest om att hålla vakt, varpå fritidslärarens kompetens går till spillo. Det är inte ett system som gynnar någon i verksamheten.

Det är två verksamheter som på något sätt ska gå in i varandra så det blir en pendang till varandra. (Kim).

...vi är visserligen olika verksamheter på det sättet att vi har olika professioner, vi har lite olika uppdrag... Ja liksom jo, men att man ser varandras profession och är medveten om att även om vi är på samma skola så har vi olika uppdrag i det också. Och att uppdragen är lika viktiga. (Lo).

Dessa uttalanden visar att rektorerna ser fritidslärarnas yrkesroll som likvärdig övriga lärares uppdrag. Det går att urskilja att de anser att alla lärarkategorier behövs och att de olika professionerna är en tillgång på olika sätt som verksamheten behöver ta vara på.

Rektorerna behöver också attrahera fritidsläraren att söka sig till deras skola och stanna där. Förutsättningar för att kunna utföra sitt yrke är en viktig komponent, något som Alex hade erfarenhet av. I stället för att använda fritidsläraren som resurs under dagtid fick fritidsläraren enbart lägga sin tid på sitt uppdrag inom fritidshemmets verksamhet, vilket genererade i fler behöriga som sökte sig till skolan.

Vi hade supertufft att rekrytera grundlärare i fritidshem. Det var ju liksom...lärare kan vi hitta i mängder men behöriga grundlärare i fritidshem, det finns inte.

De som sökte, de det var liksom... Det blev liksom aldrig någonting. Men sen så gjorde vi om där så de hade planeringstid på förmiddagen och hade rastaktiviteter på alla raster. De hade vars ett värdegrundspass i klass. Det var planerad verksamhet samtidigt som det som fanns valfrihet för eleverna. Men då förväntar vi oss liksom kvalitet. Hela dagen. Och helt plötsligt så hade vi behöriga sökanden så att vi kunde välja. (Alex).

5.2 Yrkesrollen som krävande

En uppfattning som delades av Robin och Lo var att arbetet som fritidslärare är ansträngande på olika sätt. En anledning är att fritidslärare är i barngrupp hela dagarna medan till exempel klasslärarna oftast lämnar eleverna vid skoldagens slut för att arbeta vidare med sitt eget. För fritidsläraren innebär det mestadels att vara aktiv i den professionella rollen hela dagarna. En annan anledning beskriver de som att det är ett komplext uppdrag, där det egentligen är två olika uppdrag. Ett som lärare i skolan och ett som lärare på fritids och att fritidsläraren ska ha ork och motivation till att klara av de båda:

Nej, alltså, jag ska jag kan vara helt ärlig och säga att ett av de tuffaste uppdraget tycker jag faktiskt är på fritids för att där ska man vara på tårna hela tiden. (Lo).

De beskrev också uppdraget som spretigt där fritidslärare behöver vara som en bläckfisk för att hinna med och räcka till. Samtidigt påtalade alla rektorerna vikten av planeringstid för de båda uppdragen. Mängden planeringstid skiljde sig åt mellan skolorna, men uppfattningen av att den var viktig för kvaliteten på undervisningen var gemensam. Att det än dock är ett ansträngande uppdrag som inte alltid är enkelt att lösa för fritidslärarna gav Lo uttryck för:

Det går i 190 alltid känns det som och det händer saker hela tiden. Så att ha ett mindset där jag ändå tänker att... Nu är det jäkligt jobbigt här, men nu gör vi så här och det är vad vi kan göra just nu. Att kunna dra i handbromsen emellanåt och säga att nu är det good enough. Nu klappar vi oss själva på axlarna och nu vilar vi detta lite grann. Nu kan vi inte mer.

5.3 Yrkesrollen som anpassningsbar

Några av intervjupersonerna resonerade om att fritidslärares tjänster ser olika ut. De såg olika ut inom samma skola såväl som mellan skolorna. Robin beskrev att hen skraddarsydde tjänsterna för fritidslärarna så att de skulle passa läraren själv, att önskemål om undervisning och arbetsområde tillgodosågs i så stor mån som möjligt. Tjänsterna anpassades också till varje skolas behov enligt Robin och Kim:

Jag tror inte det finns liksom sådana här mallar för det riktigt, utan jag vet när man är ute på nätverk och träffar andra så är det alltid så olika, liksom hur man löser det. Olika skolor löser det utifrån de behoven man har. (Robin).

Men sen beror det ju på hur organisationen ser ut [...] har du en heltidstjänst? Det vill de flesta ha. Det är rimligt att vilja ha. Vad kan man fylla den med då? (Kim).

Vi tolkar dessa uttalanden som att rektorerna ser yrkesrollen som en tillgång till skolan då varje skola kan forma tjänsterna efter de behov som finns. Samtidigt försöker rektorerna anpassa tjänsterna efter fritidslärares behov och önskemål:

En av de, en av de sista jag anställde på min förra skola var lärare mot fritidshem och hemkunskap, men sa på intervjun, jag vill inte jobba med hemkunskap, men jag skulle välja ett ämne. Jag valde det, men jag vill verkligen inte jobba, så yes tänker jag. För jag behövde henne verkligen på fritids också. (Charlie).

Det fanns också en uppfattning av att fritidslärarna i sin yrkesroll behövde kunna anpassa sig i det dagliga arbetet för verksamhetens skull.

Sen är det också viktigt med flexibilitet och det här att kunna liksom ändra om ganska snabbt och vara OK med det. (Robin).

Just detta uttalande handlade om att fritidslärarna behövde kunna vikariera med kort varsel vid till exempel sjukdom. Informanten poängterade dock att fritidslärarna inte skulle nyttjas till detta ständigt, men att de ändå skulle känna sig bekväma med att göra det vid behov.

5.4 Yrkesrollen som självförringande

De intervjuade rektorerna upplever att det ibland finns en känsla hos fritidslärarna av att de är något annat, något mindre värt än ämnes- och klasslärarna. Ingen av respondenterna har hört att ämnes- och klasslärarna ger uttryck för sådana uppdelningar men menade samtidigt att sådant sitter i väggarna.

Rektorerna upplever att när de arbetat aktivt med dessa frågor, exempelvis genom att avsätta tid för både samplanering och egen planering för fritidshemstiden blir kulturen på arbetsplatsen bättre. Samtidigt menar de att fritidsläraren själv också måste ansvara för sin roll:

...att lärarna och fritidspedagogerna är ett team som har ett gemensamt ansvar över klassen och hur de sen väljer att leda sitt arbete och fördela sina arbetsuppgifter. Det är faktiskt upp till dem, för det är ju de som ska vara ägare till det på något sätt. (Michele).

Uppfattningen om att vara något annat än en lärare menar en rektor kan hänga samman med hur styrdokument är utformade. Två rektorer uppmärksammar och funderar över två olika delar av styrdokumentet.

...både fritidslärare och annan pedagogisk person... där [i styrdokument] liksom klumpar man ihop alla befattningar. Det skulle man ju aldrig göra i styrdokumentet från skolan. (Alex).

Vi har ett yrke, vi har utbildning, vi har en pedagogisk verksamhet som ska vara lika viktigt som skolan, nu säger inte styrdokumentet riktigt det. (Kim).

Å andra sidan kan fritidshemmets varande i styrdokumentet tolkas som en verksamhet som måste få komma in i skolan och fungera som ett komplement. En rektor reflekterar över hens roll i fritidshemmets varande; hen måste se till att ge det plats för att det ska kunna ske.

Att det är en viktig verksamhet och att den just i skolan, att det blir lätt en andra verksamhet av skolan ...och då jag tänker att det är... Viktigt att fritids får synas. I många delar av skolan. (Alex).

Rektorn uppfattar fritidsläraren som någon som ibland själv sätter sig i ett utanförskap och menar att det handlar om att äga sin yrkesroll, vara stolt över den

och presentera den. ” Vet jag vad jag pratar om blir jag också trovärdig” uttrycker Lo.

Rektorerna gav uttryck för att fritidsläraren ibland jämförde sig med andra roller på skolan och med detta tappade lite fokus på vad som är hennes uppdrag. Att arbeta på fritids innebär en annan roll än klasslärare, men det är inte synonymt med att det skulle vara sämre.

På fritidshemmet ännu mer som man måste verkligen stå upp som man inte hamnar i det läget att ja, jag är lite sämre än skolan eller så, utan tvärtom så kan man tänka att ja, men jag är inte skola, men jag är lika bra [...] För jag tycker inte att någon ska tycka synd om mig för det, Det har jag valt. Oavsett och det finns. ...Jag tycker att det finns en viss respekt och stolthet i det också som jag tror är viktigt att hålla på att inte liksom brytas ner av någon tanke att jag skulle vara sämre eller mindre värd. (Kim).

5.5 Yrkesrollen som trygg vuxen

Men som fritidslärare så kan jag ändå tycka att det handlar rätt mycket om att ha människokunskap. (Lo).

En gemensam uppfattning hos rektorerna verkar vara att fritidsläraren behöver besitta kvalitéer som är svåra att läsa sig till. Personlighet, förmågan att skapa och upprätthålla relationer och fungera som en trygg vuxen nämns som en del av de egenskaper en fritidslärare bör ha:

Möjlighet till att ha starka och goda relationer till eleverna är det viktigaste... Sen tycker jag också ämneskunskaper är viktiga naturligtvis, men det är lite friare och jag tror att det viktigaste är egentligen att kunna driva en social utveckling och en utveckling för individens självständighet och utvecklande. (Kim).

Alltså, jag ser ju fördelen i att man får se barnet i många olika sammanhang och det tror jag är jättebra. Jag tänker också att du blir en del i barnets dag där man skapar relationer i olika forum så att säga. (Lo).

Fritidslärarens uppdrag som inte utgår från att bedöma eleven skapar förutsättningar för en relation som skiljer sig från den som finns mellan bedömande lärare och elev. En rektor menar att denna relation är viktig även under skoltid, för det skapar förutsättningar för ett multimodalt lärande:

Att skapa en positiv relation på eftermiddagen just för att, liksom du sa innan det här med att du har inte kraven på samma sätt...du ska inte bedöma den delen som läraren har på samma sätt, vilket gör att du kan vara lite mer ofarlig för en elev ibland. De är trygga vuxna, de kan vi lita på även på förmiddagstid så det tänker jag kan vara en fördel. (Charlie).

Se utanför boxen, relationsskapande. Att kunna läsa av och förstå varför, inte bara se, liksom bråket som hände. Det är jättemycket personlighet och den kan inte läsas till. (Charlie).

För att fungera optimalt som fritidslärare är social kompetens och förmåga att kommunicera med barn, vårdnadshavare, andra lärare och annan personal personliga egenskaper som Robin anser viktiga:

Men den här sociala kompetensen är ju viktig, inte bara att lära eleverna det, utan att själv vara socialt kompetent och kunna... Ja prata med lärare och andra omkring sig och liksom visa upp vad fritids är och vara en extrovert person på det sättet och inte det här inbundna och liksom.

Många egenskaper som rektorerna anser viktiga hos fritidsläraren skapar tillsammans en bild av fritidsläraren som en länk och trygg punkt för barnet att falla tillbaka till. Att fritidsläraren ska finnas för barnet hela dagen.

5.6 Sammanfattande analys av resultat

Med hjälp av den fenomenografiska analysmetoden resulterade studien i ett utfallsrum om fem beskrivningskategorier. Rektorerna uppger uppfattningar av att fritidslärarens yrkesroll är viktig för skolans verksamhet. De menar att det är en lärarkategori som har särskilda kompetenser som behövs i skolan, men att det kan vara ett uppdrag som är krävande då fritidsläraren arbetar aktivt i barngrupp hela

dagen. De menar också att det är en yrkesroll som är flexibel i mening av att den går att anpassa efter både skolans behov samt lärarens önskemål. Vidare antyder rektorerna att det finns tendenser till att fritidslärarna ser sig själva som mindre värda jämfört med andra lärare, men att det är en uppfattning som oftast inte delas av övriga lärarkategorier. Rektorerna återspeglar att de uppfattar en känsla av hjälplöshet hos lärare i fritidshem där rektorerna hävdar att fritidslärarna i stället behöver vara stolta över sitt yrke och lyfta sin profession. En samstämmig uppfattning var att fritidslärarens yrkesroll inte endast vilar på akademisk grund, det krävs även förmågor och egenskaper som är personliga.

6. Diskussion

Nedan diskuteras resultatet utifrån den sammanfattade analysen. Därefter diskuteras den valda metoden i relation till resultatet. Avslutningsvis förs en diskussion kring konsekvenserna för yrkesrollen och tankar kring studien i en framåtsyftande anda.

6.1 Resultatdiskussion

Ett av fenomenografins syften är att lyfta andras perspektiv och därigenom skapa ett klimat där uppfattningar inte ses på som rätt eller fel (Larsson, 1986). Det är snarare ett tillfälle för diskussion och självreflektion där egna antagande blir synliga. När en människas uppfattningar får förbli oreflekterade tenderar de att bli till sanningar som i sin tur hindrar andra reflektioner.

Rektorns uppdrag att leda och fördela arbetet innefattar att verksamheten ska utvecklas, vilket kan ske genom att nya metoder och arbetsätt prövas och utvecklas (Skolverket, 2022). Tidigare forskning visar att rektorer upplever att de har fått bristande förutsättningar för att leda och utveckla fritidshemmet (Andersson, 2023). Informanterna i föreliggande studie uppgav, till skillnad från Anderssons (2023) forskning, att de i sin roll som rektor hade *skapat*

förutsättningar för utveckling av fritidshemmets verksamhet genom att ta vara på fritidslärares särskilda kompetens. Det kunde ske bland annat genom att använda en fritidslärare som förstelärare riktad mot fritidshemmet eller som teamledare. En intervjuperson uppgav att skolan hade ändrat tjänsternas innehåll när de inte fick några sökande till lediga tjänster för fritidslärare. När innehållet förändrades mot att involvera mer fritidshemspedagogiskt arbete verkade tjänsterna vara mer attraktiva enligt rektorn då fler fritidslärare sökte tjänsterna. Resultatet pekar på att rektorerna själva behöver skapa de förutsättningar som krävs för att leda fritidshemmets verksamhet. Tidigare forskning visar att en del rektorer anser sig ha goda kunskaper kring fritidshemmets verksamhet (Boström et al., 2023). Att flera av intervjupersonerna i vår studie hade valt att anställa teamledare och förstelärare var kanske av den anledningen att just dessa rektorer tillhör gruppen som har goda kunskaper om fritidshemmet. Samtidigt visar forskning att det kan vara svårt för rektorerna att attrahera fritidslärare och att de som finns ofta söker sig till samma arbetsplatser (Andersson, 2023; Haglund & Glaés-Coutts, 2023). Utan behöriga fritidslärare finns det således inte heller möjlighet för rektorn att skapa ett välfungerande fritidshem. Rektorer anser också att de är begränsade av yttre faktorer som politik och högre skolledning i sina möjligheter till att anställa behöriga fritidslärare (Forssten Seiser, 2017). Yttre faktorer och bristen på fritidslärare var problemområden som togs upp av två av informanterna i föreliggande studie. En av rektorerna tog upp frågan om skolans ekonomi som en begränsning och en rektor talade om utmaningen med att hitta utbildad personal som en begränsning.

Tidigare forskning visar att fritidslärare ser möjligheter till vidare karriär inom läraryrket eller som rektor (Kjellsdotter & Erlandson, 2023). Samtidigt uttryckte en av informanterna en rädsla för att fritidslärare ”försvinner” på grund av denna karriärmöjlighet. Den rädslan uttryckte även Ackesjö (2019) i sin undersökning av fritidslärares yrkesroll där hon menade att det dubbla uppdraget ställer höga krav på balans mellan de olika rollerna för att inte det ena ska ta över hand.

Föreliggande studies resultat visar att rektorerna har en vilja till att anpassa fritidslärares yrkesroll efter skolans och lärarens behov, vilket kan underlätta balansen i det dubbla uppdraget. Kanske kan valet att inte ta ut sin

lärarlegitimation som nämns i tidigare forskning (Ackesjö et al., 2016), vara ett sätt för fritidsläraren att bibehålla balansen i yrket?

Rollen som fritidslärare ses på som flexibel enligt föreliggande studies resultat. Tjänsterna kan formas både från rådande behov på skolan samt utifrån lärarens önskemål. Skolans behov kan vara allt från rastverksamhet till undervisning i sitt ämne eller stöd för enskild elev/klass. I en väl fungerande och balanserad tjänst går dessa behov att kombinera, men ofta fylls tjänsterna på med ansvarsområden under skoltid. Detta riskerar att ske på bekostnad av den tid fritidsläraren behöver för att ansvara för fritidshemmets utveckling och kvalitet. Flexibiliteten översätts också ofta till att fritidslärare ska vara beredda att gå in i skolans kontext och utföra arbete där vid behov, till exempel som vikarie, vilket en av informanterna påpekar inte är syftet med fritidslärares yrkesroll.

En del fritidslärare menar, enligt tidigare forskning, att de båda yrkesrollerna (lärare i fritidshem och lärare i ämne) inte går att kombinera utan att en av dem tar överhand och de väljer därför att inte undervisa i sitt ämne alls (Ackesjö et al., 2016). En av informanterna i vår studie diskuterade dock fritidslärares yrkesroll ur en ekonomisk synvinkel som ett reellt problem. Rektorn påstod att fritidshemmets verksamhet var en förlustaffär och att tjänsterna för fritidslärarna behövdes fyllas ut med *något*. Vad detta något var verkade inte spela så stor roll, förutom att det skulle gynna skolan. Finns då risken att skolans behov tar över hand jämfört med fritidslärares önskemål och faktiska profession?

En bidragande faktor till att tjänsterna får en orimlig fördelning kan vara rektorers upplevda brist på kunskap om yrkesrollen, som tidigare forskning visat. Samma forskning visar också att varken politiker, forskare eller fritidslärare har kunnat fastställa vad fritidshemmets undervisning och lärande ska innebära (Boström et al., 2023), vilket kan medföra svårigheter med att fylla tjänsterna med relevant innehåll. Samtidigt tolkar vi studiens resultat som att det finns fördelar med att yrkesrollen och tjänsterna har olika innehåll (se 5.1; 5.3; 5.5). Fritidslärare ges möjligheter att arbeta med det hen anser som givande och variationerna är många.

Informanterna i föreliggande studie gav uttryck för en uppfattning av att yrkesrollen är krävande och uppgav samtidigt en föreställning om att det är ett utmanande uppdrag. De diskuterade till exempel att fritidsläraren har ett dubbelt uppdrag och att de är i barngrupp hela dagarna (se 5.2). De menade att det innebär svårigheter med att ha tid och ork för att hinna planera och utföra de båda uppdragen. Uppfattningen stärks av lärarnas uttalanden i Ackesjös (2019) forskningsprojekt där de beskriver hur de känner sig kluvna inför yrkesrollen på grund av att de står mellan de båda verksamheterna. Rektorererna i vår studie ger uttryck för en förståelse för utmaningen som finns och alla informanter påtalade vikten av tillräckligt med planeringstid (se 5.1). Forskning visar att skolor som har ett väl fungerande samarbete mellan skola och fritidshem är framgångsrika då de har en samsyn kring elevers kunskap och lärande (Ludvigsson & Falkner, 2019).

Rektorererna i vår studie upplever att fritidsläraren ibland har svårt att se sitt eget värde, något som bland annat visar sig genom jämförelse med andra lärarkategorier (se 5.4). Haglund & Glaés-Coutts (2023) lyfter problematiken kring att fritidsläraren känner sig underlägsen övriga lärarkategorier och att det innebär svårigheter för rektorererna när de ska leda samarbetet mellan skola och fritids. Collberg et al (2024) fann i sin studie att nyutexaminerade fritidslärare har svårt för att ta kritik från kollegor och har således svårt för samarbete. Informanterna uttryckte en vilja till förändring. De önskar att fritidslärarna ska stå upp för sin profession och känna stolthet för det yrke de har valt. Det skulle kunna underlätta för samverkan och samarbete. När fritidslärarens kompetens dessutom används fullt ut för att komplettera skolans uppdrag och inte ”bara” som en extra resurs eller vakt i klassrummet synliggörs också professionens egenvärde. I tidigare forskning har fritidslärare själva hävdats en stark yrkesidentitet. De vet själva vad de kan bidra med i samverkan med skolan (Ludvigsson & Falkner, 2019).

Den mest framträdande uppfattningen av fritidslärares yrkesroll i föreliggande studie handlade om att fritidsläraren behöver ha egenskaper som är svåra att läsa sig till på lärarutbildningen. Förmågor som lyftes fram som specifika för yrkesrollen var konsten att bygga relationer, vara en tydlig ledare och god

kommunikatör. Informanterna menade att fritidsläraren ser barnen hela dagen i olika forum och situationer och därför får en bättre relation till dem. Även om dessa egenskaper är svåra att läsa sig till är de nödvändiga för att kunna arbeta efter läroplanens syfte. Läroplanen säger till exempel att undervisningen ska utgå från elevernas behov, intressen och erfarenheter (Skolverket, 2022). Den säger också att eleverna ska ges möjlighet till att utveckla goda kamratrelationer samt kunna känna tillhörighet i gruppen. Vi hävdar således att fritidsläraren behöver ha förmågan att skapa goda relationer till eleverna och själv vara en god förebild. Som en av informanterna i vår studie sa: ”Men som fritidslärare så kan jag ändå tycka att det handlar rätt mycket om att ha människokunskap”.

6.2 Metoddiskussion

Med fenomenografi som teoretisk ansats är det uppfattningar som undersöks. Just uppfattningar är ett svårfångat fenomen då forskaren aldrig kan vara säker på att informanterna har gett helt oreflekterade svar under intervjuerna. Vår intention har ändå, med hjälp av intervjuguide (bilaga 2) och fenomenografisk analys, varit att försöka fånga informanternas uppfattningar av fenomenet fritidslärares yrkesroll. Då studien är förhållandevis liten kan resultatet inte generaliseras. Enligt Bryman (2018) kan ett målstyrt urval av intervjupersoner inte generaliseras till en hel grupp, i detta fall yrkesgruppen *rektorer*. Eftersom de rektorer som valde att ställa upp befinner sig i olika kommuner, på olika stora skolor varav en anpassad grundskola och en friskola samt har olika lång yrkeserfarenhet och utbildning kan resultatet ändå representera en del av den variation av de uppfattningar som finns i denna yrkesgrupp. Samtidigt frågar vi oss vad det var som gjorde att just dessa sex personer av de 120 tillfrågade kunde tänka sig att ställa upp. Kanske för att de värnar mer om fritidshemmet än andra? Oavsett av vilken anledning kan det tänkas att resultatet är påverkat av att det var just dessa personer, förmodligen hade resultatet blivit ett annat med andra individer involverade. De sex rektorer som deltog i studien kan alltså inte sägas vara representativa för yrkesgruppen eftersom vi saknade möjlighet att göra ett kvalitativt representativt urval av

rektorer. Vad det däremot visar är att det finns flera kvalitativt skilda sätt att uppfatta fritidslärares yrkesroll på.

En annan aspekt var att förfrågan mejlades till rektorer då det var denna målgrupp vi hade för avsikt att intervjua. Några valde att vidarebefordra mejlet till biträdande rektorer och till syvende och sist blev det en intervju med en rektor och fem intervjuer med biträdande rektorer. Detta kan ha haft en påverkan på resultatet då vår föreställning är att rektorn står längre bort från fritidslärarna, att det blir ett led emellan dem i beslutsfattandet, och att det därför kanske hade blivit ett annat resultat om det vore sex rektorer som intervjuades. Kanske ger det en viss dimension av rektorernas uppfattning av fritidslärares yrkesroll när de väljer att se biträdande rektor som fritidslärares chef när det egentligen är rektorn. Hade de tänkt annorlunda om frågeställningen rörde andra lärarkategorier? Å andra sidan har antagligen de biträdande rektorerna bättre insikt i fritidshemmets verksamhet just på grund av att de står lärarna och verksamheten närmre, men det gör resultatet svårare att tyda. Rektorerens uppfattning av fritidslärares yrkesroll eller av fritidshemmets verksamhet generellt är inget stort forskningsområde och synnerligen inte biträdande rektorers uppfattning. Resultatet från våra intervjuer, mestadels med biträdande rektorer, är därför jämförda med forskning från undersökningar som gjorts hos rektorer och är således inte helt jämförbara.

Semistrukturerade intervjuer innebär en fördel när syftet med intervjuerna är att få så mycket och så innehållsrik information från informanterna som möjligt. En nackdel är dock bristen på tid då det är en tidskrävande metod, vilket innebär att ett större antal intervjuer inte är genomförbart (Denscombe, 2018). För oss innebar processen att intervjusituationen blev bättre ju fler vi intervjuade. Ju längre in i processen vi kom desto mer bekväma blev vi med att använda intervjuguiden (bilaga 2) som just en guide och följa upp det som faktiskt sades i intervjun. Det väckte en tanke om att resultatet kunde ha blivit mer innehållsrikt om vi hade haft möjlighet att intervjua fler personer. Kanske skulle vi genomfört intervjuer på prov innan de ”riktiga” intervjuerna skulle äga rum, men det hade också varit svårt att hinna med på grund av begränsad tid.

6.3 Avslutande diskussion

Syftet med studien var att skapa kunskap om rektorers uppfattningar av fritidslärares yrkesroll. Resultatet pekar på att rektorn uppfattar fritidslärarens yrkesroll som något som konstrueras tillsammans, utefter skolans och rektorns behov, men också utifrån de önskemål fritidsläraren själv har. Tidigare forskning visade att en stor andel av fritidslärare väljer att avsluta sina uppdrag som fritidslärare (Ackesjö et al., 2020). Utifrån vår studies resultat ser vi att rektorerna har både intresse och vilja av att bibehålla fritidsläraren i sin verksamhet. Organisatoriska ramverk har dock en stor påverkan på rektorernas handlingsutrymme. Att rektorerna är beroende av de förutsättningar de ges från högre instans hindrar dem ibland från att leda verksamheten på önskat sätt. Problemet med att behålla fritidslärare i verksamheten verkar bero på faktorer som rektorerna uppfattar att de inte kan påverka. Studiens resultat visar dock att rektorn aktivt behöver skapa förutsättningar för fritidshemmets verksamhet utifrån de möjligheter som finns. Vi tror att en av nyckelfaktorerna för att skapa en framgångsrik verksamhet är gemensam tid för planering för de olika lärarkategorierna, vilket verkar vara en stor utmaning för verksamheterna.

Intervjupersonerna gav uttryck för en förståelse för att fritidslärarnas uppdrag är komplext. En uppfattning som delades av flera av intervjupersonerna var att fritidslärare behöver känna stolthet och stå upp för sin profession. Fritidsverksamheten är inte obligatorisk såsom skolan, utan något annat men lika viktig. Jämför med att bygga ett hus, där alla samspekar för att nå ett resultat. Hur resultatet blir beror på hur väl samarbetet har fungerat och hur de olika professionerna kompletterar varandra. En elektriker nedvärderar till exempel inte sig själv för att han inte får lägga golv, på samma sätt ska inte en fritidslärare nedvärdera sig för att hen har ett annat arbetsområde än en annan lärare.

Studiens syfte hade som förhoppning att öka förståelse för och reflektionen kring fritidslärares yrkesroll. I arbetet med studien har vi haft förmånen att möta rektorer som arbetar utifrån de förutsättningar de har på sina skolor, som alla sett olika ut. Intervjuerna och samtalen vi haft, och som är grunden till det färdiga arbetet, har vi diskuterat i ett vidare perspektiv. Vilken nytta skulle liknande

samtal kunna ha i verksamheter? Ett forum där kollegor möts oberoende av vilken enhet de jobbar på för att lyfta fram exempel och visa på hur arbetet kan läggas upp på varierade vis, såsom teamledare eller förstelärare i fritidshem. Kanske skulle ett sådant forum kunna vara behjälpligt på vägen att skapa en tydlig professionsram för fritidsläraren och få hen att stanna i yrket. En uppfattning som vi har fått efter genomförd studie är att rektorer ofta har en vilja till att skapa goda förutsättningar för fritidshemmets verksamhet. Rektorer ser hur en välfungerande samverkan på skolan gynnar barnen, men är ofta begränsade i sitt handlingsutrymme på grund av yttre faktorer så som budget och politik.

Referenslista

- Ackesjö, H., Nordänger, U. K., & Lindqvist, P. (2016). "Att jag kallar mig själv för lärare i fritidshem uppfattar jag skapar en viss provokation". Om de nya grundlärarna med inriktning mot arbete i fritidshem. *Educare - Vetenskapliga skrifter, 1*. 86-110.
- Ackesjö, H. (2019). Den nya professionen i fritidshemmet – en diskussion om mellanrummets hybriditet. I E. Reimers, M. Harling, I. Henning Loeb & K. Rönnerman (Red.), *Lärarprofession i en tid av förändringar: Konferensvolym från den tredje nationella ämneskonferensen i pedagogiskt arbete*, (ss. 45-64). Göteborgs universitet.
- Ackesjö, H., Lindqvist, P., & Nordänger, U. K. (2020). De första åren i yrket – nyutexaminerande lärares upplevelser av en ny yrkesroll. I B. Haglund, J. Gustafsson Nyckel & K. Lager (Red.), *Fritidshemmets pedagogik i en ny tid* (ss. 101-117). Gleerups.
- Andersson, B. (2014). Vad händer med fritidspedagogyrket och fritidshemspedagogiken i Sverige? *Barn – forskning om barn og barndom i Norden*, 32(3), 61-74. <https://doi.org/10.5324/barn.v33i3.3501>
- Andersson, R. (2023). *Managerial Dilemmas of a borderland position: Professional Standardization in the Swedish School-age Educare* [Doktorsavhandling, Linnéuniversitetet]. Linnaeus University Dissertations 493. <https://doi.org/10.15626/LUD.493.2023>
- Boström, L., Elvstrand, H., & Orwehag, M. (2022). Didactics in school-age educare centres: An unexplored field but with distinctive views. *Social Sciences & Humanities Open* 6(1). <https://doi.org/10.1016/j.ssaho.2022.100333>

- Boström, L., Elvstrand, H., & Orwehag, M. (2023). Didaktik i fritidshem ur svenska rektorers perspektiv: särskiljande föreställningar möter en pedagogisk praktik. *Pedagogisk forskning i Sverige* 28(4).
<https://doi.org/10.15626/pfs28.04.06>
- Bryman, A. (2018). *Samhällsvetenskapliga metoder* (3 uppl.). Liber.
- Collberg, P., Lindh, C., & Lundberg, A. (2024). *Rektorers syn på nyutexaminerade lärare*. Malmö universitet, Institutionen för skolutveckling och ledarskap.
<https://doi.org/10.24834/isbn.9789178774432>
- Dahlgren, L. O., & Johansson, K. (2019). Fenomenografi. I A. Fejes & R. Thornberg (Red.), *Handbok i kvalitativ analys* (3 uppl., ss. 179-192). Liber
- Denscombe, M. (2018). *Forskningshandboken: för småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna* (4 uppl.). Studentlitteratur.
- Eriksson-Zetterquist, U. & Ahrne, G. (2023). Intervjuer. Ahrne, G & Svensson, P. (Red.), *Handbok i kvalitativa metoder*. (3e uppl, s. 56-78). Liber.
- Falkner, C., Ludvigsson, A., Öksnes, M., Knutas, A., & Kjaer, B. (2023). Förskjutningar i innehåll i SFO/Fritidshem i Skandinavien – mellan den nordiska modellens och konkurrensstatens logik. *Pedagogisk forskning i Sverige* 28(1-2). <https://doi.org/10.15626/pfs28.0102.04>
- Forssten- Seiser, A. (2017) *Stärkt pedagogiskt ledarskap- Rektorerna granskar sin egen praktik* [Doktorsavhandling, Karlstad Universitet].
- Glaés-Coutts, L. (2023). The Principal as the Instructional Leader in School-Age Educare. *Leadership and Policy in Schools*, 22 (4), 873-889. <https://doi.org/10.1080/15700763.2021.2019792>
- Haglund, B., & Glaés-Coutts, L. (2023). Leading and supporting: principals reflect on their task as pedagogical leaders of Swedish school-age educare.

School Leadership & Management, 43(1), 8-27. <https://doi.org/10.1080/13632434.2022.2137725>

Karlsson, O. (Red.). (2022) *Svenska skrivregler* (4e uppl, s.61). Liber.

Kjellsdotter, A., & Erlandson, P. (2023). School-age-educare teachers in an ambivalent school practice - empirical examples in the wake of policy changes in Sweden. *Scandinavian Journal of Educational Research*. <https://doi.org/10.1080/00313831.2023.2250372>

Kroksmark, T. (2007). Fenomenografisk didaktik: en didaktisk möjlighet. *Didaktisk tidskrift* 17(2-3).

Larsson, S. (1986) *Kvalitativ analys – exemplet fenomenografi*. Studentlitteratur.

Ludvigsson, A., & Falkner, C. (2019). Fritidshem -ett gränsland i utbildningslandskapet. *Nordisk tidskrift för pedagogikk og kritikk*, 5, 13-26. <https://doi.org/10.23865/ntpk.v5.1181>

Marton, F., & Booth, S. (2000). *Om lärande*. Studentlitteratur.

Marton, F., & Svensson, L. (1978). *Att studera omvärldsuppfattning: Två bidrag till metodologin*. (Rapport Nr 158). Göteborgs universitet, Pedagogiska institutionen.

Memišević, A. (2024). *Det undervisande fritidshemmet i lärandets tidevarv: En diskursanalytisk studie med fokus på de naturvetenskapliga och tekniska undervisningspraktikerna* [Doktorsavhandling, Linköpings Universitet]. *Studies in Science and Technology education* 124. <https://doi.org/10.3384/9789180755368>

Patel, R., & Davidson, B. (2019). *Forskningsmetodikens grunder: att planera, genomföra och rapportera en undersökning* (5 uppl.). Studentlitteratur.

- Perselli, A.-K., & Hörnell, A. (2019). Fritidspedagogers förståelse av det kompletterande uppdraget. *Barn – forskning om barn og barndom i Norden*, 37(1). <https://doi.org/10.5324/barn.v37i1.3007>
- Ruin, P. (2023, 7 september). *Därför lämnar lärare i fritidshem yrket*. Vi Lärare. <https://www.vilarare.se/fritidspedagogik/arbetsmiljo/darfor-lamnar-larare-i-fritidshem-yrket/>
- SFS 2010:800. *Skollag*. SFS 2010:800. Skollag. https://www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/skollag-2010800_sfs-2010-800/
- Skolkollen. (u.å.). *Rektor*. Hämtad 2024-02-05, från <https://skolkollen.se/rektor>
- Skolverket. (u.å.). *Särskild poängnyckel för fritidspedagoger samt Barn- och ungdomspedagogisk examen - inriktning mot arbete som fritidspedagog*. <https://www.skolverket.se/download/18.49f081e1610d8875001e5/1516373472689/S%C3%A4rskild%20po%C3%A4ngnyckel%20f%C3%B6r%20fritidspedagoger.pdf>
- Skolverket. (2022). *Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet: Lgr22*. <https://www.skolverket.se/getFile?file=9718>
- Skolverket. (2023). *Krav för att få legitimation med behörighet i fritidshemmet*. <https://www.skolverket.se/regler-och-ansvar/lararlegitimation-och-forskollararlegitimation/regler-och-krav-for-lararlegitimation/krav-for-att-fa-legitimation-med-behorighet-i-fritidshemmet>
- SOU 2015:22: *Rektorn och styrkedjan*. Utbildningsdepartementet. Stockholm <https://www.regeringen.se/contentassets/648eb1cdb67c400f865605f8d6f531ca/rektorn-och-styrkedjan-sou-201522>
- Uljens, M. (1989). *Fenomenografi: Forskning om uppfattningar*. Studentlitteratur.

Vetenskapsrådet. (2017). *God forskningssed*.

<https://www.vr.se/analys/rapporter/vara-rapporter/2017-08-29-god-forskningssed.html>

Bilaga 1 - Missivbrev

Informationsbrev

2024-01-30

Till dig som är rektor och ansvarig för fritidsverksamheten. Förfrågan om deltagande i intervjustudie.

Vi är två studenter som läser till grundlärare med inriktning mot arbete i fritidshem på Högskolan Kristianstad. Vi heter Linda Friberg och Ditte Karlsson och skriver just nu vårt examensarbete, en intervjustudie som syftar till att undersöka rektorers uppfattningar av fritidslärares yrkesroll.

Att delta i studien innebär att en intervju genomförs där vi antingen kommer ut till din skola eller möts digitalt. Intervjuerna kommer att ske primärt under vecka 8 och beräknas ta ca. 30–45 minuter. Medverkan som informant är frivillig och det står dig fritt att när som helst avbryta denna. Intervjun kommer att spelas in och transkriberas samt förvaras så att obehöriga inte har åtkomst. Endast författarna till examensarbetet, handledare samt bedömande lärare kommer ha tillgång till materialet. Vid transkribering och i examensarbetet kommer deltagare avidentifieras och ingen enhet kommer att nämnas vid namn. När examensarbetet är godkänt kommer all ljudinspelning makuleras.

Vid intresse av att delta i en intervju eller vid frågor får du gärna kontakta någon av oss på mejl.

När studien är godkänd kommer den finnas tillgänglig på DiVA-portalen.

Tack på förhand!

Linda Friberg & Ditte Karlsson

Linda.Friberg0070@stud.hkr.se

Ditte.Karlsson0018@stud.hkr.se

Handledare Kristina Westlund: Kristina.Westlund@hkr.se

Samtycke

Jag samtycker härmed till ovan nämnda studie och att mitt deltagande i intervjun spelas in för användande till detta ändamål.

Underskrift:

Namnförtydligande:

Datum:

Bilaga 2 - Intervjuguide

Intervjuguide

-Verksam rektor hur länge?

-Tidigare erfarenhet? Skola/fritids?

- Utbildning?

-Hur många elever är inskrivna på ert fritidshem?

-Vilken syn har du på din egen roll i fritidshemmets kontext?

-Vad ingår i rollen som fritidslärare?

-Hur har rollen som fritidslärare förändrats?

-Hur tänker du att fritidslärare som yrkesgrupp kan skilja sig åt beroende på vilken utbildning de har? Är det någon skillnad?

-Vilken syn har du på det dubbla uppdraget hos fritidslärare? positiva/negativa

-Hur tänker du kring att fritidslärare undervisar? Vad undervisar fritidslärare i? När?

-Vilka kompetenser hos fritidslärare anser du är viktigast?

-Vilka satsningar för kompetensutveckling hos fritidslärare har ni gjort?

